

စားနပ်ရိက္ခာအချုပ်အခြာအတွက် မူဝါဒဆိုင်ရာအဆိုပြုချက်

သဘာဝသယံဇာတပေးထားချက်များအရ နိုင်ငံအချို့သည်သာ ပြည်ပကိုမမှီခိုဘဲ နေနိုင်စွမ်းရှိကြသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် နိုင်ငံပေါင်း ၆၀ ခန့်သည် မိမိတို့စားသောက်ကုန်များကို မိမိတို့ဘာသာ ဖူလုံအောင်ထုတ်လုပ်နိုင်သော အရင်းအမြစ် မရှိကြပေ။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ထိုနိုင်ငံများထဲတွင် မပါဝင်ပါ။ မိမိဖာသာလုံလောက်အောင် ပြည်တွင်းတွင်ထုတ်နိုင်သည့် အရင်းအမြစ်များရှိသည်။ သို့ရာတွင် အရင်းအမြစ်ရှိရုံဖြင့် အနာဂတ်အတွက် လုံလောက်နိုင်မည်မဟုတ်ပါ။ မြန်မာ နိုင်ငံကို ဆန်အိုးကြီးဟု ဈေးကွက်တင်ခဲ့သော ၁၉ ရာစုထက် များစွာရှုပ်ထွေးလာသော ရိက္ခာဈေးကွက်များဖြစ်လာရာ စားနပ်ရိက္ခာထုတ်လုပ်ရောင်းချမှုတွင် တိုင်းပြည်၏အချုပ်အခြာ၊ လယ်သမားတို့နှင့် အစားအသောက်ထုတ်လုပ် ပြင်ဆင်ရောင်းချသူ ပြည်သူတို့လက်ထဲမှ အချုပ်အခြာ၊ စားသုံးသူတို့ ဘေးကင်းလုံခြုံရေးအတွက် အချုပ်အခြာကိုပါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် လိုအပ်လာပါသည်။

ထိုသို့ ပြန်လည်သုံးသပ်ကြရာတွင် ချက်ချင်းလက်ငင်း လုပ်ဆောင်နိုင်သည့်အချက်များကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

- ဓနအင်အားအထက်သို့သာ စုစည်းစေသော ကျေးလက်နေ တောင်သူလယ်သမား ဆင်းရဲသားအများစုအတွက် ပိုနစ်နာစရာရှိသော စိုက်ပျိုးရေးကဏ္ဍမှ နီယိုလစ်ဘရယ် မဟာဗျူဟာ၊ နည်းဗျူဟာများ၏ အကျိုးဆက်ကို အရှိအတိုင်းသုံးသပ်ပြီး ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးရေးမျှော်မှန်ချက်မှာ Sustainable Development Goals များဆီ တကယ် ရောက်ရှိနိုင်သောမူဝါဒများကို ရေးဆွဲအကောင်အထည်ဖော်ရန်။
- လက်ရှိမျိုးစေ့ဥပဒေနှင့် အပင်မျိုးသစ်ဥပဒေဘောင်အတွင်းမှ တောင်သူလယ်သမားတို့၏ ခံစားခွင့်နှင့် ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ဒေသီယပညာများနှင့် အကျိုးစီးပွား ကာကွယ်ပိုင်ခွင့်များကို ပြန်လည်ဆန်းစစ်ရန် လိုအပ်နေ ပါသည်။
- မြန်မာနိုင်ငံသည် လက်ရှိတွင် LDC နိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်နေသေးသော်လည်း The International Union for the Protection of New Varieties of Plants or UPOV သို့ဝင်ရောက်ခွင့်ရရှိရန် လျှောက်ထားသည့် လုပ်ငန်းစဉ်ကို အခြားနိုင်ငံများကဲ့သို့ အချိန်မယူခဲ့ဘဲ လျှောက်ထားခဲ့သည်ဖြစ်ရာ ယခုအခါ အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများ၏ အတွေ့အကြုံ အပေါ်သုံးသပ်ပြီး မိမိတို့လိုအပ်ချက်နှင့်ချိန်ထိုးကာ စာချုပ်ကိုလက်မှတ်ထိုးရန်လိုမလို ပြန်လည်သုံးသပ်သင့် ပါသည်။

စားနပ်ရိက္ခာအချုပ်အခြာပိုင်ခြင်း: Food Sovereignty အခြေခံသဘောတရား ၇ ချက်

- (၁) ကျန်းမာသော၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့်လျော်ညီသော စားနပ်ရိက္ခာကိုရနိုင်စေရန် လူအတွက် စားနပ်ရိက္ခာကို အဓိကထား ခြင်း။ (ကောင်းသောအစားအစာမှန်သမျှကို နိုင်ငံခြားပို့ပြီး ချမ်းသာသူများကို လုပ်ပိုင်ခွင့်ပေးလျက် ဌာနေ ဆင်းရဲသားများက အစားအသောက်ချို့တဲ့နေခြင်း၊ နောက်ဆက်တွဲ ကျန်းမာရေးချို့တဲ့ခြင်းများ ဖြစ်လာလျှင် နိုင်ငံအတွက် ရေရှည်တွင် အကျိုးမထူးနိုင်။)
- (၂) စားနပ်ရိက္ခာထုတ်လုပ်သော တောင်သူကလေးများကို အလေးထားခြင်း၊ ကော်ပိုရိတ်နှင့်အစိုးရက အသေးစား တောင်သူများအပေါ် အနိုင်မကျင့်ရာရောက်သည့် လုပ်ရပ်မျိုးကိုရှောင်ကြဉ်ခြင်း။
- (၃) ပြည်တွင်းဖြစ်ကိုအားပေးခြင်း၊ လွတ်လပ်သောကုန်သွယ်ရေးမှာ ဖွံ့ဖြိုးပြီးနိုင်ငံများကိုသာ အကျိုးအမြတ်များစေ ပြီး အဆင်သင့်မဖြစ်သောနိုင်ငံအတွက် အန္တရာယ်များရှိရာ ကြိုတင်မြော်မြင်ကာကွယ်ခြင်း။
- (၄) စားနပ်ရိက္ခာနှင့်ပတ်သက်သော လွတ်လပ်ခွင့်မှာ ဘုံနယ်မြေများတည်ရှိခြင်းနှင့်များစွာ သက်ဆိုင်နေသောကြောင့်

အများဆိုင် ဘုံဆိုင်မြေများ မပျောက်ကွယ်အောင်ထိန်းသိမ်းခြင်း။ (စားကျက်တို့ မပျက်ခြင်း၊ ရေနံနှင့်ဓာတ်ငွေ့များကို ထိန်းနိုင်ခြင်း၊ ကျွဲနွားများနှင့် ငါးအပါအဝင် သဘာဝသယံဇာတများ ရေရှည်တည်တံ့ခြင်းတို့ကို အများပိုင်စနစ်က စောင့်ရှောက်နိုင်ပါသည်။ ထိုအထောက်အပံ့ကိုမရတော့လျှင် ရိက္ခာဆိုင်ရာလွတ်လပ်ခွင့်ကို ထိခိုက်စေနိုင် ပါသည်။)

- (၅) ဌာနေရပ်ရွာက ဝမ်းလှဲခြင်းက ပထမ၊ နိုင်ငံခြားကုန်သွယ်မှုက ဒုတိယစဉ်းစားခြင်း။
- (၆) နည်းပညာက လူ၏လုပ်အားကို အစားထိုးဝင်ရောက်လာခြင်းကြောင့် ပြည်သူတို့၏ ရိက္ခာထုတ်လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် လယ်သမားများအပါအဝင် စားသောက်ကုန်ထုတ်လုပ်သူ အသိုက်အမြုံကို မပျက်စီးစေခြင်း။
- (၇) သဘာဝကို ထပ်မံပျက်စီးစေသောနည်းလမ်းများ မသုံးရခြင်း။ (ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်း အကျပ်အတည်းကြုံလာ ချိန်တွင် စွမ်းအင်အလွန်အကျွံသုံးသော ရိက္ခာထုတ်လုပ်မှုဖြန့်ချိမှုစနစ်၊ ကာဗွန်ပိုထုတ်သော သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး စနစ်၊ လူအများမှီခိုနေရသော သဘာဝကို ပျက်စီးစေသောစနစ်ကို ရပ်တန့်ချိန်တန်ပြီဖြစ်သည်။)

စားနပ်ရိက္ခာအချုပ်အခြာမရှိခြင်းကြောင့် ကမ္ဘာတွင်ကြုံခဲ့သော အငတ်ဘေးတစ်ခု

၁၈၄၅ တွင် ကမ္ဘာ့အင်အားအကြီးဆုံးနိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်သော ဗြိတိသျှတို့နှင့် ကပ်လျက်တည်ရှိနေသော အိုင်ယာလန်နိုင်ငံ တွင် ကြောက်စရာကောင်းသော အငတ်ဘေးကြီး လေးနှစ်ကြာမျှပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပြီး လူဦးရေ၏ ဆယ်ရာခိုင်နှုန်း ကျော် အသက်ဆုံးပါးရပြီး ၂၀ ရာခိုင်နှုန်းလောက်က အငတ်ဘေးကိုကြောက်လန့်ပြီး အခြားနိုင်ငံများသို့ ဒုက္ခကြီးစွာ ဖြင့် ပြောင်းရွှေ့ထွက်ခွာကြရပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် စားနပ်ရိက္ခာပြဿနာနှင့်မကင်းသော်လည်း ငတ်လောက်အောင် ရှားပါးမှု မကြုံဖူးခဲ့သည့်တိုင်အောင် စားနပ်ရိက္ခာအစီအမံများ၊ မူဝါဒများသည် မြန်မာနိုင်ငံရေး အတွေးအခေါ်များ၊ အာဏာကစားပွဲများနှင့် အမြဲလိုလိုပင် တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်နေသည်ကို သမိုင်းအဆက်ဆက် အဖြစ်အပျက်များက ပြနေပါသည်။ အိုင်ယာလန်နှင့်အိန္ဒိယတို့၏ အတွေးအကြံများတွင် အငတ်ဘေးသည် သူ့အလိုလို သဘာဝဘေး ကြောင့် ဖြစ်လာခဲ့ကြသည်ဟု လက်ညှိုးထိုးမည့်သူများရှိနိုင်သော်လည်း အရင်းစစ်ကြည့်လျှင် မြေတွင်တွေ့ရမည့် အမြစ်မှာ ထိုအငတ်ဘေးကိုဖြစ်စေသော အကြောင်းရင်းခံမှာ စားနပ်ရိက္ခာနှင့်ပတ်သက်ပြီး စီမံခန့်ခွဲပိုင်ခွင့်ကို ဆိုးကျိုး ဖြစ်စေခဲ့သောမူဝါဒများ ဖြစ်သည်ကိုတွေ့ရသည်။

အိုင်ယာလန် အငတ်ဘေးကြုံခဲ့သောအချိန်မှာ မြန်မာနိုင်ငံသည် အင်္ဂလိပ်တို့နှင့် ပထမအင်္ဂလိပ်-ဗမာစစ်ပွဲအပြီး ရခိုင်နှင့်တနင်္သာရီကိုပေးလိုက်ရပြီး ဒုတိယစစ်ပွဲမဖြစ်သေးမီကာလကလေးဖြစ်သည်။ ထိုအငတ်ဘေးသည် နှစ်ပေါင်း ၁၇၅ နှစ်ကြာခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း ကမ္ဘာ့အတွက် အရေးကြီးသော သင်ခန်းစာများရယူနိုင်သည့် အဖြစ်အပျက်တစ်ခု ဖြစ်နေသေးသည်။ အိုင်ယာလန်သမိုင်းတွင် ကြီးစွာသောအချိုးအကွေ့ နိုင်ငံရေးအပြောင်းအလဲကြီးများကိုဖြစ်စေ သည်မှာ သဘာဝဖြစ်စဉ်တစ်ခုဖြစ်သော အာလူးများကိုပိုးကျခြင်းကြောင့်ဟု အပေါ်ယံ ဆိုကောင်းဆိုပါလိမ့်မည်။ တစ်နိုင်ငံလုံးတွင် အာလူးတစ်ခုတည်းသာ အများဆုံးစိုက်ဖြစ်အောင် မောင်းသွင်းခဲ့သော အခြေအနေများအထိ သွားကြည့်ရန်လိုပါသည်။ အာလူးသည် အိုင်ယာလန်၏ မူလမျိုးမဟုတ်သော်လည်း နောင်တွင် စီးပွားရေးဈေးကွက် အရ အာလူးတစ်မျိုးတည်း စိုက်ပျိုးကြသောအခါ ပိုးကျသောအခါတွင်လည်း အလွန်ကူးလွယ်ခဲ့ပြီး တစ်နိုင်ငံလုံး အာလူးခင်းများပျက်သည့်အတွက်ကြောင့် အငတ်ဘေးဆိုက်ခဲ့ရသည်။ အငတ်ဘေးမဆိုက်မီ နှစ်တစ်ရာလောက်ကို ကြည့်လျှင် အာလူးသည် အိုင်ရစ်ရှ်လူမျိုးတို့၏ မူလအစားအစာမဟုတ်သည်ကို တွေ့ရမည်။ လူချမ်းသာအချို့၏ ဥယျာဉ်တွင် အပျော်စိုက်သော သီးနှံတစ်မျိုးမျှသာ။ အစောပိုင်းတွင် လယ်သမားတို့ကလည်း အာလူးစိုက်ရသည်ကို မကြိုက်ခဲ့ကြပါ။ အိုင်ယာလန်တွင် နှံစားသီးနှံအဖုံဖုံ ဒေသမျိုးများကိုစိုက်ခဲ့ဖူးကြပြီး လယ်သမားတို့သည် နွားကိုလည်း မွေးကြသည်။ သို့ရာတွင် လယ်သမားများ ခပ်မြန်မြန်ပင် အာလူးကိုစိုက်ဖြစ်လာအောင် စည်းရုံးခဲ့ကြသူများမှာ

ထိုအချိန်က ဗြိတိသျှတို့နှင့် တစ်ပေါင်းတည်းရှိနေသောအစိုးရနှင့် မြေပိုင်ရှင်များဖြစ်ကြသည်။ ထိုအချိန်က အိုင်ယာလန်မှာ ယခုမြန်မာပြည်မှ လယ်သမားအများစုကဲ့သို့ပင် လယ်ကွက်ငါးဧကအောက်သာ ပိုင်ဆိုင်သူက အများစုဖြစ်သည်။ လယ်လုပ်သူတို့ လယ်မပိုင်နိုင်ဘဲ မြေရှင်ထံမှာ လယ်ကိုငှားရသော ပမာဏကလည်း များစွာကြီးမားလှသဖြင့် မြေရှင်၏ အလိုကိုလိုက်ကာ အလူးကိုစိုက်ကြရသည်။ နောက်အကြောင်းတစ်ရပ်မှာလည်း အလူးမှာ မြေပိုင်ရှင်များအတွက် အလုပ်သမားများကို အလူးကောက်ခွင့်ပေးပြီး လုပ်အားခပေးရသည်မှာ အဆင်ပြေသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် တဖြည်းဖြည်းနှင့် အလူးစိုက်ပျိုးမှုမှာ ပမာဏမှာ ကျယ်ပြန့်လာပြီး နိုင်ငံ၏စိုက်ဧက ၆၀ ရာခိုင်နှုန်းမှာ အလူးစိုက်သည့်မြေဖြစ်လာခဲ့သည်။

အငတ်ဘေးကျသောနှစ်တွင် အိုင်ယာလန်ပြည်သူများမှာ မငတ်ထိုက်ပါပဲ အငတ်ဘေးနှင့်ကြုံခဲ့ရသည်ဟုဆိုကြသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုအချိန်တွင် အိုင်ယာလန်ကပြန်ပြီး ပြည်ပသို့တင်ပို့ (Export ပို့ကုန်) သော အခြားစားသောက်ကုန်များကို ပြည်ပသို့မပို့ဘဲ အိုင်ယာလန်အတွက်သာထားနိုင်ရန် အစိုးရကဝင်ရောက်စီမံခဲ့လျှင် အငတ်ဘေးဖြစ်လာစရာအကြောင်းမရှိဟုဆိုကြသည် (Keneally 2011)။ သို့ရာတွင် ထိုအချိန်က အစိုးရဘက်မှ တာဝန်ရှိသူများ၏ သဘောထားမှာ ဈေးကွက်သည် သူ့သဘောသူဆောင်မည်ဖြစ်သောကြောင့် အစိုးရကဝင်စွက်ခြင်းမှာ မလုပ်ကောင်းသည့်အရာဟုဆိုကြသည်။ အထူးသဖြင့် အိုင်ယာလန်အငတ်ဘေးကျရောက်စဉ် အိုင်ယာလန်သို့ တစ်ကြိမ်မျှပင် မလာရောက်ခဲ့သော အိုင်ယာလန် သက်သာချောင်ချိရေးအတွက်ခန့်ထားသည့် အရာရှိ ဆာချားလ်အက်ဒွက်ထရီဗယ်လျံ (Charles Edward Trevelyan) သည် John Stuart Mill ၏ အငတ်ဘေးကျခဲ့လျှင် အစိုးရဝင်ရောက်စွက်ဖက်က ပိုဆိုးနိုင်သည်ဟူသော အယူအဆကိုကိုင်စွဲသူဖြစ်ခြင်းက လူတစ်သန်း၏ကံကြမ္မာကို အဆုံးအဖြတ်ပေးခဲ့သည်။

ထိုအစိုးရ၏ ချို့ယွင်းချက်များအပြင် အခြေခံကျကျ မှားယွင်းခဲ့သော အကြောင်းရင်းတစ်ရပ်မှာ စိုက်ပျိုးရေးမူဝါဒအမှားဖြစ်သည်။ ငွေရရန်စိုက်သော Cash Crop အလူးတစ်မျိုးတည်းကို အားထားခဲ့ခြင်း အခြားသော အလူးမျိုးများပင် မူကွဲမစိုက်ဘဲ အရောင်းတွင်သည့်မျိုးကိုသာ တစိုက်မတ်မတ် အားပေးခဲ့ကြခြင်း၊ သီးနှံမျိုးစုံအောင်စိုက်ခဲ့သည့် ဌာနေဓလေ့နှင့် မျိုးစေ့များကို ဖျက်ပစ်ခဲ့ခြင်းတို့ရှိခဲ့သည်။ ဥရောပသည် ထိုအမှားမျိုးကို နောင်အခါတွင်လည်း ထပ်ထပ်ကျော်ပါသည်။ အိုင်ယာလန်ကဲ့သို့ အငတ်ဘေးမကြုံအောင် အခြားနည်းများဖြင့် (အစားအသောက်ကို တင်သွင်းခြင်းဖြင့်) ဖြေရှင်းခဲ့ကြသော်လည်း bio-genetics အပင်မျိုးဗီဇအမွေအနှစ်များကို ဈေးကွက်မက်လုံးအောက်တွင် ဖျက်ဆီးခဲ့ကြသည်။ ဥရောပသည် နီယိုလစ်ဘရယ်လမ်းကြောင်းပေါ်သို့ ရောက်ရှိလာခဲ့သည့်နှစ်များတွင် ရှေးရိုးစဉ်လာစိုက်ခဲ့ကြသော မှတ်ပုံမတင်ထားသည့်မျိုးစေ့များကို ပိတ်ပင်သော ဥပဒေများပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည်။ မှတ်ပုံမတင်ထားလျှင် မျိုးသန့်မဟုတ်ဟူသော စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းသည် မျိုးစေ့တစ်ခု အထွက်နှုန်းကောင်း၏၊ မကောင်း၏ကို အခြားအချက်များထက် ပိုအလေးထားသည်။ ဥရောပမျိုးစေ့လုပ်ငန်းကဏ္ဍကြီးတစ်ခုလုံးသည် မျိုးစေ့ဝယ်သူတို့ မျိုးစေ့ကောင်းကောင်းရရှိရန်ဟူသော မျှော်မှန်းချက်မျိုးဖြင့် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသော်လည်း မတွက်ဆခဲ့သည့် ထိုသို့ မျိုးစေ့များသည် သတ်မှတ်အဆင့်အတန်းရှိမှ ဈေးကွက်ဝင်ရမည်ဆိုခြင်း၏ နောက်ဆက်တွဲကြောင့် ဘေးထွက်ဆိုးကျိုးများရှိခဲ့သည်။ စံနှုန်းသတ်မှတ်ချက်များကို ဓာတ်ခွဲခန်းတွင်စမ်းသပ်ပြီးမှ ဈေးကွက်ထဲသွင်းခွင့်ရမည်- တရားဝင်မျိုးစေ့အဖြစ် ရပ်တည်နိုင်မည်ဆိုသောကြောင့် ရှေးရိုးစဉ်ဆက်စိုက်ပျိုးခဲ့ကြသော တောင်သူတို့၏မျိုးစေ့များမှာ ရောင်းရန်၊ ဝယ်ရန်၊ စိုက်ပျိုးရန် ဆေးခြောက်ထက်ပင် ပိုခက်သေးသည်ဟု အိုင်ရစ်မျိုးစေ့စုဆောင်းသူများအဖွဲ့က ပြောကြားခဲ့သည်။ ထိုသို့ကုမ္ပဏီများက ရောင်းချသောမျိုးစေ့ကိုသာ အလွယ်တကူဝယ်ယူနိုင်သောကြောင့် အခြားမျိုးစေ့တို့လည်း ရေရှည်ရပ်တည်ရန်ခက်ခဲလာပြီး နှစ်အနည်းငယ်အတွင်းပပျောက်ကာ နောင်တွင် ပြန်ရှာမရဖြစ်တတ်သည်။ အစားအသောက်နှင့်ဆက်စပ်နေသော လူမှုဓလေ့ထုံးစံများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအမွေကို ဆုံးရှုံးရသည့်အပြင် ဈေးကွက်ဝင်သီးနှံကို အလွန်အမင်းမှီခိုရသည့်အတွက် ပြင်ပအခြေအနေ၏တည်ငြိမ်မှုက မိမိကံကြမ္မာကို ပြဋ္ဌာန်းလေ့ရှိသည်။

သေချာသည်မှာ မျိုးစေ့သန့်မသန့်ကို ဓာတ်ခွဲစစ်ဆေးရသည်မှာ အကုန်အကျများသောကြောင့် မစစ်ဆေးနိုင်လျှင် ဥရောပတစ်ဝန်း အသိအမှတ်ပြုထားသော မျိုးစေ့စာရင်းတွင် မဝင်နိုင်သောကြောင့် ဒေသအစားအသောက်ကို ထုတ်လုပ်နိုင်သည့် အပင်မျိုးပေါင်းများစွာမှာ ရောင်းဝယ်စိုက်ပျိုးရန် တရားမဝင်ဟု သတ်မှတ်ခံရတော့သည်။

“Seed testing is expensive and varieties that were not tested were dropped from the European-approved list, making many native foodstuffs illegal to be bought, sold or grown.”

The Irish Seed Saver Association

ယခုအခါ အတိတ်မှသင်ခန်းစာကို ပြန်လှန်လေ့လာနေကြသော ထိုမျိုးစေ့ထိန်းသိမ်းရေးအဖွဲ့ဝင်များသည် အရည်အသွေး ရှိသည့် ရှားပါးသော ဒေသမျိုးရင်းပေါင်း ၆၀၀ ကို ပြန်လည်ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်နေကြသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ၁၉၇၀ ကျော်က ချမှတ်ခဲ့သော ဥရောပအပင်မျိုးများဆိုင်ရာဥပဒေများ၏ ကောင်းကျိုးမပေးသည့် နေရာများကို ထောက်ပြနေကြသည်။ သို့ရာတွင် ထိုအလုပ်များစတင်ချိန်၌ အိုင်ယာလန်တွင် ဘိုးဘွားတို့လက်ထက်က ရှိခဲ့သော မျိုးစေ့ပေါင်းများစွာသည် ပျောက်ဆုံးသွားခဲ့ကြပြီ။ လက်ရှိ ကမ္ဘာ့မျိုးစေ့ဈေးကွက်၏ ၈၀ ရာခိုင်နှုန်းမှာ ကော်ပိုရိတ်တို့၏ လက်ထဲတွင်ရှိသည်။ များစွာသော စိုက်ခင်းများသည်လည်း လယ်သမားများလက်တွင်မရှိတော့ဘဲ ကုမ္ပဏီတို့လက်ထဲ တွင် ရောက်ရှိနေကြပြီး လယ်သမားစစ်စစ်ဖြစ်ခဲ့သော ကမ္ဘာ့အရပ်ရပ်မှလာသည့် အနေဆင်းရဲမှုကို မညည်းတွားရဲသော ရွေးစရာလမ်းမရှိသော ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများက ကုမ္ပဏီ၏လယ်ကိုလုပ်ကိုင်နေကြသည်။ ဤနည်းဖြင့် စားနပ်ရိက္ခာ ထုတ်လုပ်ဖြန့်ချိရေးလမ်းကြောင်းတစ်ခုလုံးကို ကော်ပိုရိတ်များကကြီးစိုးလာကြသည်။ အဆိုးဆုံးမှာ စားနပ်ရိက္ခာ ဈေးကွက်ထဲမှ အမြတ်ငွေဖြင့် မတင်းတိမ်နိုင်သော ထိုကော်ပိုရိတ်များ၏ နောက်ခြေတစ်လှမ်းမှာ ရှယ်ယာရှင်များ ချမ်းသာထက်ချမ်းသာစေရန် ငွေကြေးဈေးကွက်ထဲသို့ ဝင်ရောက်ကစားခြင်းဖြစ်သည်။ ကိုဗစ်ကဲ့သို့ စားသောက် ကုန်လုပ်ငန်းများအကြပ်အတည်းဖြစ်သောအခါတွင်မူ ထိုနေဥစ္စာများကို သာမန်လယ်သမားတို့ကဲ့သို့ စားသောက်ကုန် လုပ်ငန်းထဲ အရှုံးခံပြီး ငွေပြန်မမြှုပ်လိုကြခြင်းမှာ လက်ရှိဖွံ့ဖြိုးပြီးကမ္ဘာမှ အစိုးရများကို ခေါင်းကိုက်စေသောကိစ္စ တစ်ခုဖြစ်နေသည်။

ထိုအဖြစ်အပျက် နှစ်ခုစလုံးကို ပြန်ကြည့်လျှင် သက်ဆိုင်ရာဌာနလယ်သမားတို့ထံတွင် မိမိတို့၏မျိုးစေ့နှင့်ပတ်သက် ပြီး ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ခွင့်၊ မိမိတို့ရိက္ခာကို မိမိတို့စိတ်ကြိုက်ရွေးချယ်ခွင့်မရှိအောင် အမြတ်ကိုဦးစားပေးသောစနစ်က ချုပ်နှောင်ထားသောအခြေအနေကို တွေ့မြင်ကြရမည်ဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံဖွံ့ဖြိုးရေးမော်ဒယ်နှင့် စားနပ်ရိက္ခာအချုပ်အခြာ

မြန်မာနိုင်ငံသည် ကိုဗစ်ကာလအတွင်း ပြည်သူတို့ရိက္ခာဖူလုံစေရန်အလို့ငှာ စားနပ်ရိက္ခာဖူလုံရေးစီမံကိန်းအကြီးစား တစ်ခုကို ရေးဆွဲနေပါသည်။ ယခုစီမံကိန်းမတိုင်မီကပင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် အသစ်ရေးဆွဲထားသော လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေး ကဏ္ဍဖွံ့ဖြိုးမှု မဟာဗျူဟာ၊ ဆန်အိုးကြီးမှသည် စားဖွယ်စုံခြင်းတောင်းဆိုသို့ မူဝါဒစာတမ်း၊ မျိုးစေ့မူဝါဒနှင့် မျိုးစေ့ လမ်းပြမြေပုံအစရှိသဖြင့် မူဝါဒရေးရာလမ်းညွှန်ချက်များနှင့် သက်ဆိုင်ရာကဏ္ဍအလိုက်ဥပဒေများကို ရေးဆွဲခဲ့ကြ ပါသည်။ ထိုကဲ့သို့ မြန်မာနိုင်ငံတွင် နိုင်ငံခြားအဖွဲ့အစည်း များစွာ၏ အကြံဉာဏ်များဖြင့် ရေးဆွဲခဲ့သော ထိုစိုက်ပျိုးရေး ကဏ္ဍ ဖွံ့ဖြိုးရေးလမ်းစဉ်များသည် ဈေးကွက်မှ ကုမ္ပဏီအကြီးစားများ၏အသံကို အများဆုံးကိုယ်စားပြုနေပြီး တောင်သူကလေးများ၏အကျိုးကို မကာကွယ်နိုင်သည့် အချက်ပေါင်းများစွာ ပါဝင်နေသည်။ နိုင်ငံခြားသားကုမ္ပဏီ များနှင့် ၎င်းတို့၏သုတေသနရံပုံငွေများကို ကိုယ်စားပြုသောအဖွဲ့အစည်းများ၏အကြံများ ပါဝင်ရေးဆွဲထားသော မျိုးစေ့မူဝါဒနှင့် အပင်မျိုးသစ်မူဝါဒအပါအဝင် ဥပဒေနှင့်လမ်းညွှန်ချက်များတွင် အခြားဖွံ့ဖြိုးပြီးနိုင်ငံများ၏ အနေအထား နှင့်သာ သင့်တော်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံကဲ့သို့ လယ်ယာကို လူဦးရေ ၇၀ ရာခိုင်နှုန်းက မှီခိုနေရသော အနေအထားတွင်ရှိ သည့် နိုင်ငံမျိုးနှင့်မကိုက်ညီသည့် စဉ်းစားချက်များစွာ ပါဝင်နေပါသည်။ အထူးသဖြင့် လက်ရှိမျိုးစေ့ကို လွတ်လပ်စွာ

ရောင်းဝယ်နေကြသော တောင်သူတို့ကိုယ်တိုင် စုဆောင်း၊ ဖလှယ်၊ စိုက်ပျိုး၊ ရောင်းချနိုင်သည့်စနစ်ကို တစစ ဖျက်သိမ်းပြီး ထိုရောင်းချခွင့်ကို ကုမ္ပဏီများ၏ လက်ဝယ်သို့သာ လွှဲအပ်မည့် အစီအစဉ်များမှာ ၁၉၇၀-၁၉၈၀ ကာလ များတွင် ဥရောပ၌စတင်ခဲ့သော လမ်းစဉ်မျိုးနှင့် များစွာဆင်တူပြီး လုပ်ငန်းအကြီးစားများ၏ဈေးကွက်ကို ချဲ့ထွင်ရန် ပို၍အာရုံစိုက်သောမူဝါဒများ ဖြစ်နေကြပါသည်။ မြေပြင်တွင် စတင်အကောင်အထည်ဖော်နေပြီဖြစ်သော မျိုးစေ့မူဝါဒ မှာ ကုမ္ပဏီများမှ ရောင်းချသည့်မျိုးစေ့ကသာ မျိုးသန့်အဖြစ် မှတ်ပုံတင်ထားသည့်မျိုးစေ့ဟု ရပ်တည်နိုင်မည့် အခြေအနေမျိုးဖြစ်သည်။ လိုင်စင်ရထားသော ဓာတ်ခွဲခန်းက အသိအမှတ်ပြုမှုသာ မျိုးသန့်မျိုးစေ့ စာရင်းဝင်နိုင်ပြီး တောင်သူများ၏ မျိုးစေ့ကိုကားအဆင့်မမီသည့်သဖွယ် ယူဆထားသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ နှစ်ပေါင်းထောင်သောင်းချီ ပြီးတည်တဲ့လာခဲ့သော တောင်သူတို့၏ မျိုးစေ့ထိန်းသိမ်းနည်းများကို စူးစမ်းထားသော သုတေသနများ လုံလောက်စွာ မရှိသေးပါဘဲ တောင်သူတို့ကိုမူ ပညာပေးရမည့်အုပ်စုဟုသာယူဆလျက် တိုင်ပင်ဆောင်ရွက်ခဲ့ခြင်းမရှိပါ။ ကုမ္ပဏီ များ၏ ဦးဆောင်မှုပါဝင်ခဲ့သော ထိုမူဝါဒရေးရာ စားပွဲဝိုင်းများတွင် တောင်သူက ပူးပေါင်းရန်အခြေအနေကို မဖန်တီး ပေးသည့်မူများသာ ထွက်လာခဲ့သည်မှာ မထူးဆန်းပေ။

မြန်မာနိုင်ငံမျိုးစေ့ကဏ္ဍလမ်းပြမြေပုံအရ “ In this respect, the policy aims to support the gradual shift from informal to formal seed production for important food security crops.” တောင်သူများကိုယ်တိုင်စီမံနေ သော မျိုးစေ့စနစ်နှင့်ပတ်သက်ပြီး ရည်မှန်းထားသည်မှာ ပုဂ္ဂလိကဏ္ဍမျိုးစေ့လုပ်ငန်းတွင် ကြီးထွားလာစေရေးဖြစ်ပြီး အစိုးရကတောင်သူကိုပေးနေသော ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုများ တဖြည်းဖြည်းနောက်ဆုတ်သွားရေးဖြစ်သည်။ အမှန် စင်စစ် ကုမ္ပဏီများကရောင်းသောမျိုးစေ့မှာ စုစုပေါင်းစိုက်ဧရိယာ၏ ငါးရာခိုင်နှုန်းကိုသာကာမိပြီး တောင်သူများ မူလကတည်းကပင် စိုက်ပျိုးခဲ့သောမျိုးစေ့မှာ စုစုပေါင်းမျိုးစေ့များ၏ ၉၅ ရာခိုင်နှုန်းရှိကြောင်း ညွှန်ပြနေသည်။ မျိုးစေ့ကဏ္ဍတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသော နိုင်ငံခြားသားကုမ္ပဏီများ၏အကျိုး သို့မဟုတ် ဘတ်ဂျက်ပါဝင်နေသော သုတေသနအများစုတွင် မြန်မာလယ်သမားများက အဘယ့်ကြောင့် မိမိတို့မျိုးစေ့ကိုသာ စွဲမြဲစွာသုံးနေကြသည့် ပမာဏ များပြားနေရသနည်းဟု စုံစမ်းမည့်အစား ကုမ္ပဏီကဖြန့်သော မျိုးသန့်ဈေးကွက်မှာ မည်သည့်အတွက်ကြောင့် မဖွံ့ဖြိုး ရသနည်းဟူသောရှုထောင့်မှ စူးစမ်းခဲ့ကြသည်က ပိုများပါသည်။ **လေ့လာချက်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ မျိုးစေ့ဈေးကွက် ချဲ့ထွင်ရေးဘက်မှ အဖြေရှာကြသည်က အများစုဖြစ်သည်။** လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးနှင့် ဆည်မြောင်းဝန်ကြီးကိုယ်တိုင် သည် မျိုးသန့်မျိုးစေ့ကို တောင်သူများပိုမိုဝယ်ယူစေရန် ဆောင်ရွက်ရမည်ဟု ကိုဗစ်-၁၉ ကပ်ဘေးအစောပိုင်းတွင် ကြွေးကြော်ထားသော်လည်း လက်တွေ့တွင် မျိုးသန့်မျိုးစေ့ဟု ဖြန့်ဖြူးနေသောမျိုးစေ့များကို တောင်သူတိုင်းက ၎င်းတို့ကိုယ်ပိုင်မျိုးစေ့လောက် မနှစ်သက်နေကြသည့် အနေအထားများလည်း တွေ့ရသည်။

လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်းတစ်ရာကပင် အစိုးရ၏ငွေကြေးနှင့် နည်းပညာအထောက်အပံ့ ထိထိရောက်ရောက် မရခဲ့သည့် အပြင် စနစ်၏နှိပ်စက်မှုကိုခံခဲ့ရသော အများအားဖြင့် ချို့တဲ့သည့် လယ်သမားများ၏ ဘဝမတိုးတက်သည်မှာ မျိုးစေ့ တစ်ခုတည်းကြောင့်ဟု ကောက်ချက်မြန်မြန်မချဘဲ တောင်သူလယ်သမားဘက်က လိုအပ်ချက်ကို ဘက်စုံထောင့်စုံမှ လွတ်လွတ်လပ်လပ် သုံးသပ်ကြရန်လိုပါသည်။ မျိုးစေ့ရောင်းပြီးလျှင် မြေဩဇာနှင့် ပိုးသတ်ဆေးဈေးကွက်ကိုပါ ဆက်လက်ချဲ့ထွင်နိုင်သောကြောင့် မျိုးစေ့လောကအပြောင်းအလဲကို ကုမ္ပဏီများအလွန်စိတ်ဝင်စားကာ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံ လေ့ရှိကြသည်ကို အခြားအာရှနိုင်ငံများတွင် သာမကများစွာ တွေ့မြင်ခဲ့ရပြီးပါပြီ။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာသော အခြေအနေဆိုးကြီးတွင် မြန်မာတို့အဖို့ကား လက်ရှိဒေသနှင့်လျော်ညီသော မျိုးစေ့အများအပြားကို ထိန်းထားနိုင် လေလေ အားသာလေလေဖြစ်ပါသည်။ အထွက်တိုးနှုန်းတစ်ခုတည်းက လယ်သမားတို့၏ဘဝနှင့် မြန်မာနိုင်ငံ စီးပွားရေးကို အဆုံးအဖြတ်ပေးမည်မဟုတ်ကြောင်း ကိုဗစ်-၁၉နှင့် လက်ရှိရာသီဥတုအပြောင်းအလဲများက ပြသနေ ပါသည်။ တောင်သူများ ပြောင်းလဲလာသောရာသီဥတုနှင့် လိုက်လျောညီထွေဖြစ်အောင် စိုက်ပျိုးရမည့်နည်းပညာများ ရရှိအောင်လုပ်ပေးရန် အစိုးရ၏ဝန်ဆောင်မှု ပို၍ပင်လိုအပ်နိုင်ပါသေးသည်။ ကော်ပိုရိတ်နှင့် ပုဂ္ဂလိကဘက်က တောင်သူတို့၏ဘဝကိုမြှင့်ပေးမည့် မျိုးစေ့နှင့်ပတ်သက်ပြီး ပညာပေးသည့်အလုပ်များ နိုင်ငံအကျိုးကိုမျှော်ရည်ပြီး၊

အချုပ်အခြာကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားပြီး စေတနာအလျောက် ဆောင်ရွက်ပေးလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ခြင်းမှာ မည်သည့် နိုင်ငံတွင်မှ လက်တွေ့မကျခဲ့ပါ။ ကိုဗစ်ပြန်လည်ထူထောင်ရေး Capital flight ခေါ် အရင်းအနှီးရှိသူက သာသည့် နေရာကူးသွားမှုများ အများဆုံးဖြစ်လာနိုင်သည့်အချိန်မျိုးတွင် မိမိတို့လယ်သမားကို နိုင်ငံတကာကုမ္ပဏီက စောင့်ရှောက် ကာ အခြေမြင့်သွားစေလိမ့်မည်ဟု မမျှော်လင့်နိုင်ပါ။ ဥရောပကဲ့သို့ ဥပဒေစိုးမိုးသောနေရာတွင်ပင် လယ်သမားများ နိမ့်ကျပြီး ကျန်ခဲ့သည်သာရှိသည်။

မြန်မာနိုင်ငံစားနပ်ရိက္ခာအချုပ်အခြာနှင့် UPOV 1991

ပိုဆိုးသည်မှာ ကမ္ဘာ့ကုန်သွယ်ရေးအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံဖြစ်သော မြန်မာနိုင်ငံသည် UPOV 1991 စာချုပ်သို့ ဝင်ရောက်သည် နှင့် လယ်သမားတွင် သူတစ်ပါးတို့က မှတ်ပုံတင်လိုက်သောမျိုးစေ့ကို ငွေမပေးဘဲ စိုက်နိုင်တော့မည်မဟုတ်ပေ။ နိုင်ငံတစ်ခုသည် WTO အဖွဲ့ဝင်ဖြစ်တိုင်းလည်း UPOV 1991 ကို လက်မှတ်ထိုးရန်မလိုပါ။ **မလေးရှားသည် ထိုစာချုပ်ကို လက်မှတ်ထိုးထားပါ။** ဖွံ့ဖြိုးပြီးကမ္ဘာအတွက်သာအကျိုးရှိပြီး အပင်မျိုးဗီဇနှင့်ပတ်သက်ပြီး သုတေသန များများမလုပ်နိုင်သေးသည့် မိမိတို့နိုင်ငံအဖို့ မထိုးနိုင်သေးပါဟု မလေးရှားအစိုးရသည် နှစ်ပေါင်း ၃၀ တင်းခံထားခဲ့ သည်။ မလေးရှားအရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းကလည်း ဤလုပ်ရပ်ကိုထောက်ခံလေသည်။ ထိုင်းနိုင်ငံသည် UPOV သို့ မိမိတို့လယ်သမားအဖွဲ့အစည်းများက အကြိမ်ကြိမ်ဆန္ဒပြထားကာ မကြည်လင်သဖြင့် မဝင်ရောက်ထားပါ။ နိုင်ငံအတွက် လည်း လက်တွေ့မကျခြင်းက တစ်ပိုင်းဖြစ်ပါလိမ့်မည်။ မြန်မာနိုင်ငံကမူ ထိုစာချုပ်သို့ဝင်ရောက်ရန် တောင်းဆိုထား သည်။ ထိုအချက်ကို လယ်သမားများနှင့် လယ်ယာပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကဏ္ဍတွင် ဆောင်ရွက်နေသော အဖွဲ့အစည်း များစွာက သိရှိနေခြင်းမရှိပါ။ အဖွဲ့အစည်းများ ၂၀၁၆ တွင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော အပင်မျိုးသစ်ဥပဒေကို UPOV သို့ ဝင်ရောက် ရန်ပြင်ဆင်သည့်ခြေလှမ်းအဖြင့် ၂၀၁၇ တွင် တစ်ဖန်အသစ်စက်စက်ရေးဆွဲခဲ့ပြီး မိမိတို့ဥပဒေကို UPOV စာချုပ်နှင့် ညီမညီစစ်ပေးပါဟု တောင်းခံခဲ့သဖြင့် **UPOV အဖွဲ့ကြီးက ပြန်စစ်ပေးခဲ့သည်။** ၂၀၂၀ အထိမူ မြန်မာနိုင်ငံသည် အဆင်းရဲဆုံး LDC နိုင်ငံများတွင် ပါဝင်နေသဖြင့် UPOV 1991 က ဝင်စရာမလိုသေးပါ။ သို့တိုင်အောင် မြန်မာနိုင်ငံက ဝင်ရောက်ခွင့်ကို စဉ်းစားပေးရန် ၂၀၁၉ အောက်တိုဘာတွင် ထပ်မံလျှောက်ထားခဲ့ပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် UPOV- 1991 ကို လက်မှတ်ရေးထိုးလိုက်လျှင် ဖြစ်ထွန်းလာမည့် ကောင်းကျိုးဆိုးပြစ်များကို မလေးရှား၊ ထိုင်းစသည့် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများနှင့် နှိုင်းယှဉ်ပြီး လွတ်လွတ်လပ်လပ် ပြန်လည်ချိန်ဆစစ်ဆေးသင့်ပါသည်။ ဗီယက်နမ်တစ်ခုတည်း ကြည့်ရုံဖြင့် မလုံလောက်ပါ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် UPOV ကို လိုလားသူတို့က ဗီယက်နမ်ကို Poster Child ရုပ်ပြကြော်ငြာအဖြစ် သုံးကြသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

UPOV 1991 ကို တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် နိုင်ငံပေါင်း ၇၆ နိုင်ငံကသာ လက်မှတ်ရေးထိုးထားပြီး အရှေ့တောင်အာရှတွင် လက်ရှိအသင်းဝင်နိုင်ငံများမှာ စိုက်ပျိုးရေးတွင် သုတေသနအင်စတီကျူးရှင်းများအားကောင်းသော နိုင်ငံများကသာ အသာစီးရစေသောစနစ်ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် လက်ရှိလယ်သမားတို့၏လက်ထဲမှ မျိုးဗီဇများကိုမူ ကာကွယ်နိုင်သည့် အစီအမံများ အားကောင်းစွာရှိမနေသေးသော မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဘိုးစဉ်ဘောင်ဆက် ရှင်သန်စိုက်ပျိုးလာခဲ့သော အပင်မျိုးဗီဇကို အားကြီးသောကုမ္ပဏီများကယူခဲ့လျှင် လက်ရှိဥပဒေဘောင်အတွင်းမှ တုံ့ပြန်ရန်ပင် ခက်ခဲပါသည်။ ထို့ပြင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် အားကောင်းသော တောင်သူလယ်သမားအစည်းအရုံးများမှာ ခေတ်အဆက်ဆက် မပေါ် ပေါက်အောင် ဖိနှိပ်ခံထားရသဖြင့် ကုမ္ပဏီကြီးများနှင့်ယှဉ်ကာ ဉာဏပစ္စည်းမူပိုင်ခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ အကျိုးခံစားခွင့် ကိုတောင်းခံရန် သို့မဟုတ် ကန့်ကွက်နိုင်ရန်အခြေအနေမှာ မဖြစ်နိုင်သလောက်ပင်ဖြစ်သည်။ ကံကောင်းထောက်မသည့် အချက်မှာ မြန်မာနိုင်ငံသည် ပြင်ပနှင့်အဆက်ပြတ်သောနှစ်များကြောင့် **အပင်မျိုးဗီဇများ အမွေများစွာရှိနေပါသေး သည်။** ပထဝီတည်နေရာအပိုင်းအခြားနှင့် ရာသီဥတုစုံလင်မှုကိုလည်း မြန်မာပြည်၏ကြွယ်ဝမှုကို အားဖြည့်ပေးခဲ့ပါ သည်။ ယခုအခါ မြန်မာနိုင်ငံ၏အပင်မျိုးဗီဇများမှာ အလှကုန်လုပ်ငန်း၊ ဆေးဝါးလုပ်ငန်းတို့အတွက် မတူးဖော်ရသေး သည့် Genetic plant resources, ရတနာတွင်းကဲ့သို့ ဖြစ်ကောင်းဖြစ်နေနိုင်ပါသည်။ ဒေသခံတို့မကျွမ်းကျင်သော ဉာဏပစ္စည်းမူပိုင်ခွင့်ဆိုလိုရာဥပဒေများ၏ အားနည်းချက်ကိုအသုံးပြုကာ မြန်မာနိုင်ငံသားများ မူလရရှိနေသော

အခွင့်အရေးများနှင့် မျိုးဗီဇအမွေများကို နိုင်ငံတကာကော်ပိုရိတ်များ မူလမျိုးဗီဇရင်းမြစ်ရရှိရာနေရာကိုပင် ကြေညာ ရန်မလိုပဲ ဥပဒေဘောင်အတွင်းမှပင် ယူငင်သွားနိုင်သည့် အခြေအနေများကို ရေပက်မဝင်အောင် ကာကွယ်ဆောင်ရွက် နိုင်မှသာ မြန်မာတို့မျိုးဗီဇအချုပ်အခြာကို ထိန်းနိုင်ပါမည်။

References

Adas, M., 2011. *The Burma delta: Economic development and social change on an Asian rice frontier, 1852-1941*. Univ of Wisconsin Press.

Bello, W., 2018. Paradigm Trap: The development establishment's embrace of Myanmar and how to break loose. *Amsterdam: Transnational Institute*.

Borras Jr, S.M., Franco, J.C. and Suárez, S.M., 2015. Land and food sovereignty. *Third World Quarterly*, 36(3), pp.600-617.

Bruff, I. and Tansel, C.B., 2019. Authoritarian neoliberalism: Trajectories of knowledge production and praxis. *Globalizations*, 16(3), pp.233-244.

Carroll, W.K., 2010. Crisis, movements, counter-hegemony: In search of the new. *Interface*, 2(2), pp.168-198.

Castellanet, C. and Diepart, J.C., 2015, June. The neoliberal agricultural modernization model: A fundamental cause for large-scale land acquisition and counter land reform policies in the Mekong region. In *Conference Paper* (No. 55).

Davis, M., 2002. *Late Victorian holocausts: El Niño famines and the making of the third world*. Verso Books.

Fujita, K. and Okamoto, I., 2006. Agricultural policies and development of Myanmar's agricultural sector: an overview. *Discussion Papers*, 63.

Government of Myanmar 2019, Developments on The New Plant Variety Protection Law Of Myanmar, viewed 2 August 2020 from https://www.upov.int/edocs/mdocs/upov/en/c_53/c_53_14.pdf

Haggblade, S., Boughton, D., Cho, K.M., Denning, G., Kloeppinger-Todd, R., Oo, Z., Sandar, T.M., Than, T.M., Eh Mwee Aye Wai, N., Wilson, S. and Win, N.W., 2014. Strategic choices shaping agricultural performance and food security in Myanmar. *Journal of International Affairs*, pp.55-71.

Jansen, K., 2015. The debate on food sovereignty theory: agrarian capitalism, dispossession and agroecology. *Journal of Peasant Studies*, 42(1), pp.213-232.

JICA(2014). "Making Agriculture a Profitable Business in Myanmar", JICA, accessed 2 June 2020, <https://www.jica.go.jp/myanmar/english/office/topics/140515.html>

Keneally, T., 2011. *Three famines: starvation and politics*. PublicAffairs.

Metta Development Foundation (2018). *Moving Forward with Smallholder Farmers: Participatory Policymaking Towards Inclusive Growth*. (unpublished paper)

Mukerjee, M., 2010. Winston Churchill's Plan for Post-war India. *Economic and Political Weekly*, pp.27-30.

Mukerjee, M., 2014. Bengal Famine of 1943: An Appraisal of the Famine Inquiry Commission. *Economic and Political Weekly*, pp.71-75.

Perkins, J.H., 1997. *Geopolitics and the green revolution: wheat, genes, and the cold war*. Oxford University Press on Demand.

Myint-U, T., 2020. *The Hidden History of Burma: Race, Capitalism, and the Crisis of Democracy in the 21st Century*. Atlantic Books.

Peck, J., 2013. Explaining (with) neoliberalism. *Territory, politics, governance*, 1(2), pp.132-157.

Raitzer, D., Wong, L.C. and Samson, J.N., 2015. Myanmar's agriculture sector: unlocking the potential for inclusive growth. *Asian Development Bank Economics Working Paper Series*, (470).

Schendel, W.V., 1991. *Three deltas: accumulation and poverty in rural Burma, Bengal and South India*. Sage Publications India Pvt Ltd..

Than, T.M.M., 2007. *State dominance in Myanmar: The political economy of industrialization*. Institute of Southeast Asian Studies.

Thawngmung, A.M., 2003. The socio-economic impacts of rice policies implementation in rural Burma/Myanmar. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 18(2), pp.299-321.

Woods, K., 2013, September. The politics of the emerging agro-industrial complex in Asia's 'final frontier': The war on food sovereignty in Burma. In *Food Sovereignty: A Critical Dialogue*.

International Conference, Yale University (pp. 14-15).

World Bank (2019). "Myanmar Living Condition Survey", World Bank, accessed 22 February 2020, <https://www.worldbank.org/en/country/myanmar/publication/poverty-reportmyanmar-living-conditions-survey-2017>

Websites

<https://www.irishtimes.com/news/the-seeds-of-change-1.989860>

<http://www.irishseedsavers.ie/>

Others

Opening Speech by Dr. Aung Thu, Union Minister, Ministry of Agriculture, Livestock and Irrigation on "Awareness Raising Seminar on the Recent Development in the UPOV Member Countries" September 12, 2017, DAR, Nay Pyi Taw, Myanmar

ဒေါက်တာနွဲ့ကေခိုင်သည် နိုင်ငံတကာဆက်ဆံရေးပညာဖြင့် ၂၀၀၄ ခုနှစ်၌ B.A (Hons) ဘွဲ့ရရှိခဲ့ပြီး စာနယ်ဇင်းလောကထဲသို့ ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ Living Color Mediaနှင့် အခြားမီဒီယာများတွင် နိုင်ငံတကာရေးရာနှင့် ပြည်တွင်းဖွံ့ဖြိုးရေးမူဝါဒများဆိုင်ရာ ဆောင်းပါးများရေးသားခဲ့သည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် ဒေါက်တာမြင့်ဇော်နှင့်တွဲဖက်၍ ရပ်ရွာပိုင်အများဆိုင်စနစ်များစာအုပ်၊ ၂၀၂၀ တွင် 'မိ' နှင့်တွဲဖက်၍ "ဖြစ်ထဲမှာလမ်းခွဲပြီး ရက်နှစ်ဆယ်" ဝတ္ထုတိုစာအုပ်တို့ကို ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ ရသစာတမ်းများကိုစုစည်း၍ "နုလုံးသားခတ်စာ" အမည်ဖြင့် ၂၀၂၀ တွင်ပင် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ အင်္ဂလိပ်-မြန်မာနှစ်ဘာသာဖြင့် ပညာရပ်ဆိုင်ရာ စာအုပ်စာတမ်းများ ရေးသားတည်းဖြတ်ခဲ့သည်။

ထိုင်းနိုင်ငံ ချူလာလောင်ကွန်းတက္ကသိုလ်မှ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဖွံ့ဖြိုးမှုဘာသာရပ် မဟာဘွဲ့ကို ၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် ရရှိခဲ့ပြီး ဥရောပတွင် ၂၀၁၀-၂၀၁၂ ကာလအတွင်း Erasmus Mundus Masters အစီအစဉ်ဖြင့် ဝလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်း၊ မီဒီယာနှင့် ယဉ်ကျေးမှုပညာများ ဆက်လက်သင်ယူခဲ့သည်။ ၂၀၁၉ ခုနှစ်တွင် ထိုင်းနိုင်ငံ မဟီဒေါတက္ကသိုလ်၏ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးပညာဌာနမှ ပါရဂူဘွဲ့ကိုရရှိခဲ့သည်။ ယခုလက်ရှိတွင် ချူလာလောင်ကွန်းတက္ကသိုလ် လူမှုဖွံ့ဖြိုးမှုလေ့လာရေးဌာနတွင် သုတေသီအဖြစ် ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည်။